

DE VERKIEZINGEN VAN MEI 2014

Vrije Universiteit Brussel
Université Libre de Bruxelles
KU Leuven
Université catholique de Louvain
Universiteit Antwerpen

www.partirep.eu

SAMENVATTING

Het onderzoeksteam PARTIREP – een Interuniversitaire Attractiepool gefinancierd door het federaal wetenschapsbeleid – voerde in de aanloop naar en meteen na de verkiezingen van 25 mei 2014 een grootschalig verkiezingsonderzoek uit. Het onderzoeksteam presenteerde ook een Stemtest voor elk van de verkiezingen (regionaal, federaal en Europees). Aan de hand van de gegevens die met die twee projecten verzameld werden, kan PARTIREP al een aantal vragen met betrekking tot de verkiezingen van 2014 beantwoorden.

De eerste resultaten die vandaag gepresenteerd worden verschijnen in het jongste nummer van Samenleving en Politiek en in de laatste Courrier Hebdomadaire du CRISP. Een volledige en grondige analyse verschijnt in boekvorm in mei 2015.

De meest opvallende resultaten zijn de volgende:

- Tussen 2010 en 2014 veranderde 41 procent van de kiezers van partij. Dat is een bijzonder groot aantal
- De verschuivingen leidden in Vlaanderen tot een concentratie rond N-VA en in Wallonië tot een versplintering aan de linkerzijde
- Vlaamse en Waalse kiezers verschillen niet in hun tevredenheid over het functioneren van de democratie en over het beleid van de uittredende federale regering
- Het vertrouwen in de regionale regeringen neemt af, en is vooral in Wallonië veel lager dan voor de federale regering. Het vertrouwen in Europa is ook veel lager in Wallonië
- Ontevreden kiezers stemmen vooral voor Vlaams Belang, N-VA en PVDA/PTB-Go. De Waalse kiezers – die minder tevreden zijn dan de Vlaamse kiezers – worden dus minder partijpolitiek gemobiliseerd.
- De publieke opinie in Vlaanderen en Wallonië verschilt niet systematisch langs de grote lijnen van het debat. Voor vele stellingen uit de Stemtest staan beide kiezerskorpsen kort bij elkaar. Voor een aantal stellingen – onder meer over de beheersing van de loonkosten – verschillen ze dan weer heel sterk.
- Inhoudelijk kunnen we niet zeggen dat er nog partijfamilies bestaan. Op basis van hun posities op de stellingen van de Stemtest zijn partijen van een zelfde familie niet elkaars naaste partner. CD&V staat korter bij N-VA dan bij cdH. De PS is meer verwant met Ecolo dan met SP.a.
- De regionale coalities die gevormd werden zijn inhoudelijk zeer coherent. De Waalse coalitie is op dat vlak de best mogelijke. De Vlaamse is de op één na meest coherente, en zou zonder Open VLD de best mogelijke geweest zijn.

DE METHODE

De onderzoeksresultaten die vandaag gepresenteerd worden steunen op twee soorten gegevens: een kiezersonderzoek en De Stemtest.

Het onderzoek bij de kiezers verliep in twee golven, waarbij telkens dezelfde groep kiezers ondervraagd werd. De eerste golf liep van maart tot mei 2014 en bestond uit een *face-to-face* interview van ruim een uur met 1001 Vlaamse en 1018 Waalse kiezers (om budgettaire redenen konden de Brusselse kiezers niet in het onderzoek worden opgenomen). In een tweede golf die liep van 26 mei tot eind juni 2014 werden 1532 kiezers een tweede maal telefonisch geïnterviewd (826 in Vlaanderen en 706 in Wallonië). Elke deelnemer aan het onderzoek ontving een boekje met daarin alle lijsten en kandidaten waarvoor hij of zij kon stemmen. Dat heeft ons toegelaten heel precies te meten hoe mensen voor de verschillende verkiezingen (Europees, federaal en regionaal) gestemd hebben.

Dit verkiezingsonderzoek leverde een schat aan gegevens op, die overigens niet alleen betrekking hebben op het stemgedrag bij de regionale verkiezingen, maar bijvoorbeeld ook op mediagebruik, op opvattingen over democratie, op verwachtingen ten opzichte van volksvertegenwoordigers en op diverse ideologische en filosofische overtuigingen.

De originele steekproef voor het onderzoek werd op louter toevallige wijze getrokken uit het Rijksregister. Dat is de enige steekproeftechniek die toelaat te spreken van een representatief staal van de bevolking, niet scheefgetrokken door bijvoorbeeld het al dan niet bezitten van een vaste of een mobiele telefoon of van een internetaansluiting. Alleen de kiezers die op deze wijze werden geselecteerd konden geïnterviewd worden, ook al vereiste dat verschillende pogingen om ze thuis te kunnen ontmoeten.

Het veldwerk werd in opdracht van PARTIREP uitgevoerd door TNS.

Het PARTIREP-team ontwikkelde voor de verkiezingen van 2014 De Stemtest / Test Electoral in samenwerking met de VRT en de RTBf en met De Standaard, La Libre en La Dernière Heure. Er werd een Stemtest ontwikkeld voor de Europese verkiezingen, voor de federale verkiezingen en voor de regionale verkiezingen in Brussel, Vlaanderen en Wallonië. De Stemtesten werden vijf weken voor de verkiezingen gelanceerd en werden nadien 2,7 miljoen keren bezocht. De verschillende Stemtesten leveren ons informatie op over de posities van de verschillende politieke partijen op niet minder dan 262 beleidsvoorstellen. De meningen van de burgers daarover werden gemeten aan de hand van drie representatieve steekproeven van 1000 kiezers in Brussel, in Vlaanderen en in Wallonië. Dat laat ons toe zowel partijen als kiezers onderling te vergelijken en de mate van overeenkomst tussen partijen en hun kiezers te beoordelen.

HET TEAM

Dit onderzoek werd uitgevoerd door de Interuniversitaire Attractiepool PARTIREP, wat staat voor ‘Participatie en Representatie in moderne democratieën’. (www.partirep.eu). Interuniversitaire Attractiepolen (IUAP) zijn netwerken van universiteiten die samen en gefinancierd door het Federaal Wetenschapsbeleid de kans krijgen om grote projecten op te zetten. Deze IUAP verenigt de departementen politieke wetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel, de Université Libre de Bruxelles, de Katholieke Universiteit Leuven, de Université Catholique de Louvain en de Universiteit Antwerpen. Ook de universiteiten van Leiden en Mannheim maken deel uit van het netwerk. Ruim vijftig politicologen bundelen hun krachten en expertise in het PARTIREP-team.

Zoals de naam het aangeeft bestudeert PARTIREP verschillende aspecten van het functioneren van de hedendaagse democratie: lidmaatschap van partijen, politieke participatie, politiek vertrouwen, politieke vertegenwoordiging, personalisering van de politiek, democratische vernieuwing. Dat gebeurt aan de hand van nieuw verzamelde gegevens. Daarbij hoort onder meer het hier voorgestelde kiezersonderzoek, De Stemtest en een enquête bij alle kandidaten bij de Europese, federale en regionale verkiezingen.

Eerder publiceerde het PARTIREP-team al boeken over de verkiezingen van 2009 en over de gemeenteraadsverkiezingen van 2012. Een boek over de verkiezingen van 2014 zal verschijnen in mei 2015.

PILET, Jean-Benoit, Marc HOOGHE, Ruth DASSONNEVILLE & Sofie MARIEN (eds.) (2014) *L'électeur local. Une analyse des comportements électoraux lors des élections communales du 14 octobre 2012*. Brussels: Editions de l'Université de Bruxelles.

DASSONNEVILLE, Ruth, Marc HOOGHE, Sofie MARIEN & Jean-Benoit PILET (eds.) (2013) *De lokale kiezer. Het kiesgedrag bij de Belgische gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012*. Brussels: Academic & Scientific Publishers.

DESCHOUWER, Kris, VERTHE, Tom & RIHOUX, Benoît (red) (2013), *Op zoek naar de kiezers. Lokale partijafdelingen en de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012*, Brussel: Academic and Scientific Publishers

DESCHOUWER, Kris, DELWIT, P., HOOGHE, M. & WALGRAVE, S. (red) (2010), *De stemmen van het volk. Een analyse van het kiesgedrag op 7 juni 2009 in Vlaanderen en Wallonië*, Brussel: VUB Press

DESCHOUWER, Kris, DELWIT, P., HOOGHE, M. & WALGRAVE, S. (eds) (2010), *Les voix du peuple. Le comportement électoral au scrutin du 7 juin 2009*, Editions de L'ULB

DE (ZEER GROTE) STEMVERSCHUIVINGEN

Ruth Dassonneville (KU Leuven) & Pierre Baudewyns (UCL)

Op het eerste gezicht zorgden de verkiezingen van 25 mei 2014 niet voor al te grote verschuivingen: winst voor N-VA en verlies voor Vlaams Belang. Uit het PARTIREP-verkiezingsonderzoek blijkt dat echter dat in werkelijkheid ruim veertig procent van de kiezers van partij veranderde tussen 2010 en 2014.

Volatiliteit

De verkiezingen van 25 mei 2014 brachten in feite niet zo veel veranderingen: vooral aan Vlaamse kant was er niet echt een verschuiving in de machtsverhoudingen ten opzichte van de verkiezingen van 2010. Uiteraard waren er een aantal uitschieters, zo verloor in Vlaanderen Vlaams Belang 6,8 procent, terwijl de N-VA met 4,4 procent de grootste winst boekte. In de Waalse regio wonnen de liberalen het sterkst (FDF en MR gingen er samen 6,0 procent op vooruit) en was de PS de grootste verliezer (minus 5,6 procent). Op het eerste gezicht waren de verkiezingen van mei 2014 dus vooral een consolidatie: de verhoudingen tussen de partijen werden bevestigd ten opzichte van de verkiezingen van 2010. Dat kan op zich verwondering wekken: na de verkiezingen van 2010 kwam er een bijzonder lange periode van politieke crisis, gevolgd door de regering Di Rupo. Dat alles leek echter weinig invloed te hebben gehad op de voorkeuren van de kiezers.

Onder de oppervlakte...

Op basis van het PARTIREP-verkiezingsonderzoek kunnen we echter ook onderzoeken welke individuele verschuivingen onder die op het eerste gezicht vrij grote stabiliteit schuil gaan. Aan de respondenten van het verkiezingsonderzoek werd gevraagd voor welke partij ze bij de federale verkiezingen van 2010 hadden gekozen. Uit onze analyse blijkt dat maar liefst 41 procent van alle kiezers in mei voor een andere partij heeft gekozen dan in 2010. Het echte cijfer ligt allicht nog wat hoger, omdat niet iedereen zich correct herinnert voor wie hij of zij vier jaar geleden heeft gestemd. Maar het cijfer van 41 procent is in elk geval veel hoger dan

wat in gelijkaardig verkiezingsonderzoek van de jaren 1980 en 1990 werd genoteerd. Dat wijst er op dat de Belgische kiezer tegenwoordig veel minder trouw is aan één politieke partij, en gemakkelijker van partij wisselt. Opvallend: zowel in Wallonië als in Vlaanderen zien we dezelfde tendens, en we kunnen dus besluiten dat partijtrouw allicht niet meer van deze tijd is.

Als men enkel de verkiezingsresultaten bekijkt, dan lijkt het alsof er in mei niet veel is veranderd. Het Vlaams Belang en LDD verloren, terwijl de N-VA kiezers won, maar bij Groen, SP.a, CD&V en Open VLD bleven de verschuivingen heel beperkt, zodat de indruk ontstond dat die partijen relatief stabiel bleven. Het PartiRep-verkiezingsonderzoek toont echter aan dat ook die partijen relatief grote aantallen kiezers verloren, maar dat compenseerden door tegelijkertijd nieuwe kiezers aan te trekken.

Uit de cijfers blijkt dat N-VA het inderdaad goed gedaan heeft op alle fronten. Ten eerste slaagde de partij erin haar kiezers vast te houden: ongeveer driekwart van de N-VA kiezers in 2010 bleef bij deze partij, en de Vlaams-nationalisten hebben daarmee veruit het trouwste electoraat. Omgekeerd had het Vlaams Belang het minst trouwe electoraat: slechts één derde van de kiezers in 2010 bleef de partij trouw. Ongeveer de helft van alle Vlaams Belang-kiezers ging daarentegen naar de N-VA. De Vlaams-nationalisten wonnen echter niet alleen van het Vlaams Belang, maar ook van Open VLD en van CD&V. Die partijen wisten hun score echter min of meer op peil te houden door ook elders kiezers aan te trekken. Groen, SP.a, CD&V en Open VLD behielden echter slechts tussen de vijftig en de zestig procent van hun kiezers uit 2010. Uit de transitie-matrix blijkt dat de sterkte van N-VA erin bestond dat ze van zowat elke politieke partij kiezers kon aantrekken, terwijl ze slechts in beperkte mate kiezers moest afstaan (Tabel 1).

Tabel 1. Transitie matrix - kiezersstromen in Vlaanderen

	2014							
	CD&V	Groen	N-VA	sp.a	Vlaams Belang	Open VLD	Andere	Blanco-Ongeldig
2010								
CD&V	58,9%	---	17,5%	5,1%	---	11,7%	---	---
Groen	8,3%	62,5%	4,2%	6,3%	---	6,3%	12,5%	---
N-VA	9,2%	----	72,8%	4,4%	---	7,8%	---	---
sp.a	7,3%	10,4%	6,3%	59,4%	---	4,2%	9,4%	---
Vlaams Belang	--	--	44,4%	---	30,6%	11,1%	---	8,3%
Open VLD	3,3%	5,5%	29,7%	4,4%	---	52,8%	3,3%	---
Andere	28,6%	---	14,3%	---	---	14,3%	28,6%	14,3%
Blanco-Ongeldig	6,1%	6,1%	45,5%	6,1%	3,0%	15,2%	6,1%	12,1%
Totaal	18,3%	8,3%	36,9%	12,7%	2,8%	14,8%	4,7%	1,5%

Bron: PartiRep verkiezingssurvey 2014. Ongewogen data. Enkel kiezers die in 2010 stemgerechtigd waren (+18 jaar). Transitie van minder dan 3% zijn weggelaten.

Tabel 2. Transitie matrix – kiezersstromen in Wallonië

<i>2014</i>								
	cdH	Ecolo	FDF	MR	PS	PTB-Go!	Andere	Blanco- Ongeldig
<i>2010</i>								
cdH	68.3%	3.7%	---	13.4%	8.5%	---	---	---
Ecolo	10.3%	52.6%	3.8%	5.1%	15.4%	6.4%	5.1%	---
MR	14.4%	---	2.3%	65.2%	5.3%	3.8%	7.6%	---
PS	6.6%	---	---	5.1%	69.2%	9.6%	5.1%	---
PTB-Go	---	---	---	22.2%	---	77.8%	---	---
Andere	---	---	---	21.2%	---	9.1%	60.6%	---
Blanco- Ongeldig	13.2%	5.3%	---	21.1%	31.6%	---	10.5%	13.2%
Totaal	17.7%	9.3%	2.1%	22.5%	30.9%	7.0%	8.8%	1.8%

Bron: PARTIREP verkiezingssurvey 2014. Ongewogen data. Enkel kiezers die in 2010 stemgerechtigd waren (+18 jaar). Merk op dat het aantal FN-kiezers te klein was voor een individuele analyse, FN-kiezers zijn opgenomen in de ‘Andere’-categorie. Transitie van minder dan 3% werden weggelaten.

In Wallonië had Ecolo het minst loyale electoraat. Slechts iets meer dan de helft (52,6%) van wie in 2010 voor de ecologisten stemde, deed dat ook in 2014 (zie Tabel 2). De versnippering van links in Wallonië blijkt ook wanneer we focussen op PS en PTB-Go! Bijna één op de tien PS-kiezers uit 2010 stemde op 25 mei 2014 voor PTB-Go! Hier is MR de partij die van alle anderen wint, terwijl Ecolo er nauwelijks in slaagde nieuwe kiezers aan te trekken.

Besluit

Hoewel de potentiële impact van de ‘zwevende kiezers’ sterk werd benadrukt tijdens de campagne, blijken de netto verschuivingen tussen 2010 en 2014 vrij beperkt als we enkel naar de stembusuitslag kijken. Achter die relatieve stabiliteit gaan evenwel grote kiezersstromen schuil; meer dan vier kiezers op tien stemde in 2014 op een andere partij dan in 2010. Die verschuivingen vallen nauwelijks op omdat kiezers vooral naar ideologisch verwante partijen switchen. Wel observeren we in 2014 dat de N-VA veel kiezers op (centrum-)rechts kon verenigen, terwijl in Wallonië het linkse partijlandschap verder versplinterde. We besluiten dan ook: “Het is duidelijk dat, noch in Wallonië, noch in Vlaanderen, partijen nog op trouwe kiezers kunnen rekenen. De tijd van de grote, brede volkspartij is dan ook definitief voorbij. Die lossere band tussen partij en kiezer, betekent dan ook dat veel kiezers structureel “beschikbaar” zijn op de electorale markt. Het hangt dan van een heleboel factoren af voor welke partij ze uiteindelijk kiezen: de persoonlijkheid van de kandidaat, media-optredens, incidenten tijdens de campagne, ... Politiek wordt op die manier een stuk wispelturiger dan we in het verleden gewend waren.”

HET VERTROUWEN IN DE INSTELLINGEN

Marc Hooghe (KU Leuven) & Emilie van Haute (ULB)

In een democratie is het belangrijk dat burgers vertrouwen kunnen hebben in het functioneren van de politieke instellingen. Dit vertrouwen zorgt ervoor dat de instellingen kunnen functioneren, en als legitiem worden gezien door de bevolking. De verkiezingen van 25 mei 2014 vormen een uitgelezen ogenblik om dit vertrouwen te bestuderen. De verkiezingen volgden immers op een lange periode van politieke crisis, een relatief korte federale regeringsperiode en een hardnekkige economische crisis. Men zou kunnen verwachten dat al die ontwikkelingen een negatieve invloed zouden hebben op het politiek vertrouwen. Uiteraard zijn verkiezingen ook een uitlaatklep, waarbij ontevreden kiezers hun ongenoegen over het gevoerde beleid kunnen laten blijken. In de PARTIREP verkiezingsstudie ging er dan ook veel aandacht naar de mate van tevredenheid over het gevoerde beleid, en naar het vertrouwen in de politieke instellingen van de Belgische kiezers.

Een eerste, heel algemene vraag handelt over de tevredenheid “over de democratie”. Voor deze vraag stellen we vast dat de Belgische kiezers kiest voor een middenpositie (gemiddelde score: 2,71/4). Er is in dit verband geen enkel verschil tussen Franstaligen en Nederlandstaligen. De stelling als zou er vooral in één landsgedeelte ongenoegen leven over het functioneren van de democratie in ons land, vindt dus geen enkele steun.

Voor wat de tevredenheid over het functioneren van de federale instellingen betreft, zien we terug geen enkel verschil tussen Vlaanderen en Wallonië. In beide regio's krijgt de federale regering Di Rupo een score van 3,08/5. Opnieuw zien we hier dat er geen enkele aanwijzing is voor de vaak gehoorde stelling dat de federale regering vooral in Vlaanderen onpopulair zou geweest zijn.

Voor het regionale en het Europese niveau, daarentegen, zien we wel grote verschillen tussen de twee taalgroepen in ons land, en daar zijn het vooral de Franstaligen die een grote mate van ontevredenheid laten zien. Terwijl de Vlamingen ontevredener zijn over het federale niveau dan over hun eigen regionale regering, is dit in Wallonië net het omgekeerde. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat ook in Vlaanderen het vertrouwen in de regionale regering scherp is gedaald in vergelijking met 2009. Met name de Waalse kiezers blijken ook nog bijzonder ontevreden over het beleid van de Europese Unie. Het traditionele beeld van België als een

land dat zeer positief staat ten opzichte van Europese integratie dient dan ook genuanceerd te worden.

Mate van tevredenheid over de regeringen

		België	Regio		
			Wallonië	Vlaanderen	Significant verschil ?
Tevredenheid (schaal 1 tot 5)	Regionale regering	3,21	3,02	3,40	***
	Federale regering	3,08	3,08	3,09	nee
	Europese Unie	2,83	2,67	2,99	***
	Gemiddelde	3,04	2,92	3,16	***

PartiRep Verkiezingsonderzoek 2014. Tevredenheid, schaal van (1) zeer ontevreden tot (5) bijzonder tevreden. Significantie: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

In het algemeen blijkt dat er bij de Waalse publieke opinie veel meer ongenoegen leeft dan bij de Vlaamse publieke opinie. Dat lijkt enigszins contra-intuïtief omdat er in Vlaanderen wel protestpartijen bestaan, terwijl die partijen in Wallonië nauwelijks electoraal succes hebben. In de praktijk zien we echter dat het reservoir van ongenoegen in Wallonië groter is dan in Vlaanderen, alleen lijkt er nog geen politieke ‘entrepreneur’ opgestaan die dit reservoir ook echt kan benutten voor het uitbouwen van een electoraal sterke protestpartij.

Het probleem is in zekere zin zelfs structureler in Wallonië dan in Vlaanderen. In Vlaanderen maakt de publieke opinie nog een duidelijk onderscheid: de regionale regering krijgt een duidelijk hogere score dan de federale regering. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de tevredenheidsscore over de regering Peeters-II in 2014 reeds een stuk lager lag dan de score van de regering Peeters-I in 2009. In Wallonië, daarentegen, ligt de tevredenheid over de Waalse regering zelfs nog iets lager dan de tevredenheid over de federale regering. Terwijl men in Vlaanderen nog kan meestappen met de slogan: ‘wat we zelf doen, doen we beter’, lijkt in Wallonië het omgekeerde gevoel te overheersen: ‘wat we zelf doen, doen we slechter’.

Vertrouwen

Tot nu toe hebben we het enkel over ‘tevredenheid’ gehad, en bij die vraag speelt het al dan niet eens zijn met het gevoerde beleid een belangrijke rol. Politiek vertrouwen, daarentegen, is een veel meer fundamentele attitude die ook niet zo snel veranderd doorheen de tijd. In het verkiezingsonderzoek werd vertrouwen gemeten met een schaal van 0 tot 10.

Vertrouwen in de instellingen

		Totaal		Gewest		
		2014	2009	Wallonië	Vlaanderen	Is er significant verschil ?
Vertrouwen (0-10)	Politie	5,75	-	5,63	5,87	**
	Sociale bewegingen	5,38	-	5,16	5,59	***
	Regionale regering	5,36	5,78	5,04	5,69	***
	Regionaal parlement	5,31	5,60	5,02	5,61	***
	Federale regering	5,13	5,07	5,15	5,11	nee
	Federaal parlement	5,09	5,08	5,05	5,12	nee
	Europese Unie	4,86	-	4,70	5,04	***
	Justitie	4,80	-	4,92	4,68	*
	Politici	4,57	4,66	4,54	4,59	
	Politieke partijen	4,47	4,53	4,24	4,71	***
	De media	4,32	-	4,17	4,47	*
	Gemiddelde	5,01	5,13	4,88	5,15	***

Partirep2009 et 2014. Schaal van (0) helemaal geen, tot (10) heel veel vertrouwen. Significanties: * p<0,05 ; ** p<0,01 ; *** p<0,001

Een eerste belangrijke vaststelling is dat het vertrouwen in de federale regering en het federale parlement zelfs lichtjes gestegen zijn. Opnieuw is er hierin geen verschil tussen Franstalige en Nederlandstalige respondenten. We zien daarentegen wel een eerder drastische daling van het vertrouwen in de eigen regionale instellingen, vooral dan aan Vlaamse kant. In het algemeen zien we dat de vertrouwensniveaus veel lager liggen in Wallonië dan in Vlaanderen. De

Waalse publieke opinie heeft ook duidelijk veel minder vertrouwen in de politieke partijen dan de Vlaamse publieke opinie.

Gevolgen voor het kiesgedrag

De cruciale vraag is natuurlijk welke invloed al deze evaluaties hadden op het stemgedrag op 25 mei. Eerste vaststelling: het zijn vooral diegenen die blanco en ongeldig hebben gestemd, die bijzonder ontevreden zijn, en die ook heel weinig vertrouwen hebben. Dit bleek ook al uit eerder onderzoek. Verder blijkt dat ongenoegen zich vooral vertaalt in een stem voor het Vlaams Belang, PVDA/PTB, de N-VA, en in mindere mate ook de MR. N-VA en het Vlaams Belang blijken in Vlaanderen dus veel beter in staat het ongenoegen politiek te vertolken, dan andere partijen dit kunnen in het Waalse landsgedeelte.

Tevredenheid en vertrouwen bij de verschillende partij-electoraten

		Tevredenheid (1-5)	Vertrouwen (schaal 0-10)
Wallonië	PS	3,13	5,29
	CDH	3,08	5,21
	FDF	3,03	5,18
	Ecolo	2,98	5,38
	MR	2,79	4,76
	PTB-Go!	2,65	4,34
	Parti populaire	2,56	4,43
	Vote blanc ou nul	2,36	3,10
Vlaams Gewest	CD&V	3,42	5,72
	SP.A	3,39	5,47
	Open VLD	3,25	5,24
	Groen	3,18	5,29
	N-VA	3,00	5,00
	PVDA+	2,90	5,01
	Vlaams Belang	2,51	4,40
	Blanco/ongeldig	2,67	3,63

Het is belangrijk vast te stellen dat het politiek vertrouwen in ons land duidelijk gedaald is sinds 2009. Het is echter vooral het vertrouwen in de regionale instellingen dat achteruit is gegaan. Deze trends zijn bovendien in gelijke mate aanwezig, zowel in noorden als het zuiden van het land, en beide regio's lijken op dezelfde wijze te reageren op de politieke gebeurtenissen van de afgelopen vijf jaar.

PUBLIEKE OPINIE(S), POLITIEKE ‘FAMILIES’ EN DE COALITIEVORMING

**Conrad Meulewaeter (UCL), Benoît Rihoux (UCL), Stefaan Walgrave (UA)
& Christophe Lesschaeve (UA)**

1. Éen of twee publieke opinie(s) in België?

Onze resultaten tonen aan dat kiezers van beide grote Belgische regio's vaak relatief gelijke standpunten hebben op de verschillende kwesties die aan hen werden voorgelegd. Kiezers blijken zelfs zeer dicht bij elkaar aan te sluiten (minder dan 5,5% verschil) op 11 van de 30 stellingen. Die eerste groep stellingen gaat over o.a. socio-economische (belasting van bedrijfswagens), ethische (adoptie) en immigratiegerelateerde thema's (halalmaaltijden aan moslimleerlingen).

Omgekeerd zien we dat bepaalde andere stellingen, gerelateerd aan dezelfde thema's, op een heel andere manier worden ontvangen aan beide zijden van de taalgrens. Het grootste verschil dat we tussen Vlaanderen en Wallonië vinden bedraagt 24,2%, en gaat over een belangrijke socio-economische kwestie: de loonstop. Het is dus interessant vast te stellen dat er tussen de kiezers van de twee belangrijkste regio's zeer grote overeenstemming kan bestaan, alsook veel minder overeenstemming. Hetzelfde geldt voor stellingen over migratie en ethische thema's die we ook zowel in de groep met de meeste als met de minste overeenstemming tussen Vlamingen en Walen terug vinden.

Er bestaan dus geen twee verschillende publieke opinies in België, in de zin dat Vlamingen en Walen systematisch verschillende visies zouden hebben op beleid. Integendeel, ze kunnen het met elkaar oneens zijn op concrete stellingen, naar voren geschoven in de ene of de andere taalgemeenschap.

2. Bestaan er nog ‘partijfamilies’ over de taalgrens heen?

De vraag of de partijfamilies nog een betekenis hebben, is één van de vragen die gesteld kunnen worden naar aanleiding van de federale regeringsformatie. Op basis van 124 stellingen en de antwoorden van de partijen erop hebben we geprobeerd om na te gaan of er,

op ideologisch vlak, nog partijfamilies bestaan. De cijfers in de tabel hieronder geven aan voor welke proportie van de stellingen de partijen een zelfde standpunt ingenomen hebben.

Tabel 1: Afstand tussen politieke partijen op 124 stellingen

	Groen	Sp.a	CD&V	OVLD	N-VA	Ecolo	PS	CDH	MR	FDf
Groen		77%	64%	53%	46%	76%	73%	60%	52%	61%
Sp.a	77%		65%	50%	52%	68%	69%	69%	55%	65%
CD&V	64%	65%		60%	68%	54%	64%	58%	60%	56%
Open VLD	53%	50%	60%		67%	45%	55%	59%	66%	53%
N-VA	46%	52%	68%	67%		40%	46%	58%	59%	51%
Ecolo	76%	68%	54%	45%	40%		76%	69%	60%	66%
PS	73%	69%	64%	55%	46%	76%		73%	65%	65%
CDH	60%	69%	58%	59%	58%	69%	73%		77%	75%
MR	52%	55%	60%	66%	59%	60%	65%	77%		66%
FDf	61%	65%	56%	53%	51%	66%	65%	75%	66%	

De bovenstaande resultaten tonen aan dat de logica van ‘partijfamilies’, op vlak van partijprogramma’s, vandaag zeer wazig is. Het meest opvallende is dat de twee partijen die in het verleden lang een centrale rol hebben gespeeld in de Belgische politiek (PSC en CVP, vandaag CDH en CD&V) tamelijk ver van elkaar staan. In het algemeen kunnen we stellen dat de indeling van partijen in ideologische families niet meer de meest relevante indeling is. Het is niet meer zo dat een partij duidelijk het dichtst staat bij haar zusterpartij aan de andere kant van de taalgrens.

3. Zijn de regionale coalities na de verkiezingen van mei 2014 ideologisch ‘natuurlijk’?

De vorming van de nieuwe regeringen heeft de politieke actualiteit beheerst sinds de dag na de verkiezingen van 25 mei 2014. Bij de analyses van de *minimum winning coalitions* (coalities die aan een meerderheid komen zonder dat er een partij te veel is), stelden we vast dat de ideologische afstand tussen de partijen sterk verschilde in functie van de partijen waaruit ze was samengesteld. Zijn de regionale coalities de meest coherente op ideologisch vlak?

Tabel 2: Coalitiemogelijkheden in het Vlaams parlement

	Ideologische afstand		Aantal zetels in het Vlaams Parlement
	Aantal gemeenschappelijke stellingen	%	
N-VA/CD&V	38 / 57	66,7	70 / 124
N-VA/CD&V/Open VLD	26 / 57	45,6	89 / 124
CD&V/Open VLD/ SP.A	20 / 57	35,1	64 / 124
N-VA/Open VLD/Groen	17 / 57	29,8	72 / 124
N-VA/Open VLD/SP.A	16 / 57	28,1	80 / 124
N-VA/SP.A/Groen	4 / 57	7,0	71 / 124

Aan Vlaamse kant zijn veel winnende coalities mogelijk. De uiteindelijke coalitie bevat Open VLD, hoewel die mathematisch niet nodig is. In tegenstelling tot Wallonië, gaat het hier niet om een minimum-winning coalitie. Tegelijk is deze coalitie wel tamelijk congruent (in ieder geval congruenter dan coalities met Sp.a en/of Groen).

Tabel 3: Coalitiemogelijkheden in het Waalse parlement

	Ideologische afstand		Aantal zetels in het Waals Parlement
	Aantal gemeenschappelijke stellingen	%	
PS/CDH	44 / 56	78,6	43 / 75
PS/MR	36 / 56	64,3	55 / 75
MR/CDH/Écolo	31 / 56	55,4	42 / 75

In het Waals parlement zijn slechts drie minimum-winning coalities mogelijk, wat de mogelijkheden beperkt voor de initiatiefnemende partij (PS in dit geval). De uiteindelijke coalitie is wel diegene met de grootste ideologische proximateit van allemaal.

Tabel 4: Coalitiemogelijkheden in het Brussels parlement

	Ideologische afstand		Aantal zetels in het Brussels Parlement
	Aantal gemeenschappelijke stellingen	%	
N-VA/CD&V/Open VLD	32 / 53	60,4	10 / 17
N-VA/SP.A/Groen	28 / 53	52,8	9 / 17
Open VLD/CD&V/Groen	26 / 53	49,1	10 / 17
Open VLD/SP.A/Groen	25 / 53	47,2	11 / 17
N-VA/Open VLD/Groen	24 / 53	45,3	11 / 17
CD&V/Open VLD/SP.A	24 / 53	45,3	10 / 17
N-VA/Open VLD/SP.A	23 / 53	43,4	11 / 17

In Brussel is aan Nederlandstalige kant de meest opmerkelijke vaststelling dat N-VA geen deel uitmaakt van de uiteindelijke coalitie, hoewel ze deel uitmaakt van de twee ideologisch meest congruente minimum-winning coalities. Toch is de werkelijke coalitie vrij logisch aangezien de Franstalige partijen vermoedelijk hun veto hadden uitgesproken tegen een deelname van N-VA in Brussel.

Tabel 5: Coalitiemogelijkheden in Brussels parlement

	Ideologische afstand		Aantal zetels in het Brussels Parlement
	Aantal gemeenschappelijke stellingen	%	
PS/MR	37 / 53	69,8	39 / 72
MR/CDH/FDF	35 / 53	66,0	39 / 72
PS/CDH/FDF	33 / 53	62,3	42 / 72
PS/CDH/Écolo	30 / 53	56,6	38 / 72
PS/Écolo/FDF	26 / 53	49,1	41 / 72
MR/Écolo/FDF	24 / 53	45,3	38 / 72

In Brussel is aan Franstalige kant het aantal mogelijke combinaties ook hoger. De uiteindelijke coalitie is de meest logische om minstens drie redenen. Ten eerste had de PS het initiatiefrecht (als grootste partij), en was de Waalse coalitie al aangekondigd (PS-CDH). Het was daarom logisch dat PS deze coalitie zou verderzetten in Brussel. Ten tweede was de verderzetting van de uitredende coalitie (PS-CDH-Ecolo) mathematisch wel mogelijk, maar Ecolo had de verkiezingen verloren en was daarom geen vragende partij voor regeringsdeelname. Ten derde, een coalitie met FDF als derde partner was, gezien de omstandigheden, de meest ideologisch homogene coalitie zonder MR.

Als we naar deze vier coalities kijken, kunnen we concluderen dat geen enkele coalitie ‘onnatuurlijk’ is, maar dat enkel de Waalse coalitie (PS-CDH) zowel minimum-winning als minimal distance is.